

Prof. dr Saša Mijalković,
Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu

Originalni naučni rad
DK: 341:504.6
504.6(4-672EU)

Doc. dr Vera Arežina-Đerić,
Fakultet političkih nauka Univerziteta u Beogradu

ZNAČAJ MEĐUNARODNE SARADNJE ZEMALJA DUNAVSKOG REGIONA ZA RAZVOJ I BEZBEDNOST SRBIJE I EVROPE – PRAVNI I GEOPOLITIČKI ASPEKTI¹

Za razvoj podunavskih zemlja veoma je važna međunarodna saradnja na evropskom – regionalnom, međudržavnom i lokalnom nivou. Zbog toga su evropske zemlje pokrenule nekoliko inicijativa i programa međunarodne saradnje. I Republika Srbija je članica nekoliko regionalnih inicijativa, i to: Centralnoevropske inicijative – CEI, Inicijative za saradnju u jugoistočnoj Evropi – SECI, Proces saradnje na Dunavu i drugih. Od velikog značaja za Srbiju i region je i usvajanje Dunavske strategije Evropske unije. Prema Dunavskoj strategiji Evropske unije, podunavske zemlje će biti uključene u zajedničke projekte u cilju zaštite životne sredine, društveno-ekonomskog razvoja, kao i razvoja turizma, obrazovanja, itd. Ovim međunarodnopravnim ugovorima daje se osnov za unapređenje, zaštitu i razvoj nacionalne (pre svega ekološke i ekonomske) bezbednosti zemalja potpisnica, ali i bezbednosti međunarodnog regiona.

Ključne reči: *Dunavski region, Evropska unija, zaštita životne sredine, održiv razvoj, koridor VII, nacionalna bezbednost, međunarodna bezbednost, međunarodno pravo*

UVOD

Zdrava voda je neophodna za život čoveka, biljnog i životinjskog sveta. Teoretičari evolucije upravo i tvrde da je život nastao u vodi. Voda je i vitalni konstituens živih organizama: „npr., voda čini oko 70–75%

¹ Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija. Projekat finansira ministarstvo nadležno za nauku u Republici Srbiji (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

organizma odraslog čoveka i do 90% organizma novorođenčeta. Uz to, konzumiranje vode je jedna od osnovnih životnih potreba: zavisno od klimatskih uslova, potrebe organizma za vodom su od tri do dvanaest litara dnevno. Prestanak unosa vode mnogo brže dovodi do smrti nego prestanak unosa hrane. Smrt nastupa posle nekoliko dana, kada organizam izgubi 10–12% celokupne zapremine telesne tečnosti. Čak i manji gubici vode u organizmu čoveka izazivaju izvesne zdravstvene probleme (glavobolja, manjak koncentracije, poremećaj mentalnih funkcija, smetnje u radu bubrega, probavnog sistema i srca). Smanjenim unosom vode smanjuje se i količina krvi koja hrani srce, mozak, mišiće i ostale organe i tkiva, zbog čega otežano obavljaju svoju funkciju. Najzad, zdrava voda je neophodna za održavanje lične i opšte higijene, ali i za bezbedan i zdrav odmor i rekreaciju (reke i jezera).²

Voda je neophodna i za industrijsko i tehnološko održanje i razvoj, što je uslov opstanka i razvoja društava i država. Koristi se u gotovo svim vidovima industrije, a fizički, hemijski i mikrobiološki ispravna voda je nezamenjivi resurs u zemljoradnji, stočarstvu, industriji hrane, industriji vode, alkoholnih i bezalkoholnih pića, medicini, hemijskoj industriji, uslužnoj – ugostiteljskoj i turističkoj delatnosti itd.

S druge strane, kretanje vode u prirodi nije omeđeno državnim granicama, već ima međunarodne, pa i planetarne dimenzije. Stoga njeno zagađivanje ne proizvodi štetne efekte samo u mestu zagađenja. Naprotiv, posledice mogu da poprime i regionalne, kontinentalne ili globalne razmere. One se, pre svega, reflektuju na zdravstvenu i socijalnu sferu života čoveka, kao i na sfere međudržavnih političkih i ekonomskih odnosa i globalne bezbednosti.

Najozbiljnije posledice zagađivanja voda svakako su konflikti: degradacija životne sredine i nedostatak resursa na lokalnom i regionalnom planu mogu da doprinesu, stvore ili da pojačaju opasnost po nacionalnu bezbednost izazivanjem političke nestabilnosti ili nasilnih sukoba.³ S tim u vezi, evidentna je potreba angažovanja nacionalnog sistema bezbednosti, pre svega oružanih snaga u zaštiti bezbednosti od ekoloških opasnosti i u sanaciji ekoloških šteta. Uslov ekološke bezbednosti je interakcija društvenih sistema i sistema životne sredine, u kojem svi pojedinci imaju ravnopravan i razuman pristup dobrima koja proističu iz životne sredine i u kojem postoje

² Bojanić, V.; Mihajlović, D.; Vejnović, D.: Voda – resurs budućnosti, *Defendologija*, broj 25–26, Defendologija centar za bezbednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2009, str. 132–133.

³ Simeunović, D.: *Uvod u političku teoriju*, Institut za političke studije, Beograd, 2009, str. 130–132. Vidi i – Naj, Dž.: *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006.

mehanizmi za rešavanje ekoloških kriza i konflikata. Konflikti koji mogu da nastanu u vezi sa pitanjima životne sredine odnose se na sukobe povezane sa masovnim legalnim i ilegalnim migracijama; oskudicom i zauzimanjem resursa i ekološkom marginalizacijom i ekološke konflikte usled fundamentalnih globalnih ekoloških promena.⁴ Posebno mesto zauzimaju međudržavni i unutrašnji konflikti koji nastaju zbog oskudice zdrave pijaće vode, odnosno zbog nastojanja da se kontrolišu izvori pijaće vode, vode u graničnim zonama i međunarodne vode.⁵

Očigledno je da je voda resurs od vitalnog značaja za život pojedinca, društava, država i međunarodne zajednice. Zbog toga, ali i zbog nemogućnosti ili ograničenih mogućnosti prečišćavanja zagađene vode, kao i zbog kontinuirane potencijalne ugroženosti destruktivnim pojavama prirodnog, tehničko-tehnološkog i ljudskog porekla, bezbednost voda je opravdano postala deo teorijske misli i prakse *ekološke bezbednosti*.⁶

Kao komponenta životne sredine, zdrava voda, svakako ima značaj vitalne ljudske, nacionalne, međunarodne i globalne vrednosti. Istovremeno, njena zaštita je nesporan nacionalni, međunarodni i globalni interes. Ovo tim pre ukoliko je reč o međunarodnim vodama, odnosno rekama, koje su značajan faktor ljudske, nacionalne i međunarodne bezbednosti.⁷ U tom smislu, međunarodne reke bi trebalo da budu razlog međunarodne saradnje koja će rezultirati unapređivanjem stabilnosti i prosperiteta država i regiona, a ne razlog za međunarodne sukobe koji će ugroziti nacionalnu i međunarodnu bezbednost. Ispravnost ove teze potvrđuje i ideja *saradnje evropskih zemalja iz dunavskog regiona*.

⁴ Homer-Dixon, T.: Environmental Scarcity and Intergroup Conflict, *World Security – Challenges for a New Century* (eds. Klare, M. T.; Chandrani, Y.), St. Martin's Press, New York, 1998, pp. 351–359; Arežina, V.: *Ekološke migracije*, Politička revija – časopis za politikologiju, političku sociologiju, komunikologiju i primenjenu politiku, br. 4. (XVIII) V vol=12, Institut za političke studije, Beograd, 2006, str. 961–976.

⁵ Na primer, u istoriji je više puta dolazilo do konflikata između Turske, Sirije i Iraka zbog eksploatacije vode iz reke Eufrat, kao i između država kroz koje protiču reke Nil, Jordan i Tigar. O ovim i sličnim slučajevima vidi – Zmejkovski, M.: Vodata kako izvor na konflikti, *Sovremena makedonska odbrana*, broj 3, Ministerstvo na odbrana na Republika Makedonija, Skopje, 2001, str. 225–233.

⁶ Ekološka bezbednost je integralna komponentna bezbednosti pojedinca, društva, države i međunarodne zajednice koja predstavlja rezultantu uzročno-posledičnih odnosa pojava stvaranja i ugrožavanja bezbednosti, s jedne i životne sredine, s druge strane. Životna sredina je geoprostor u kojem čovek bitiše, odnosno zemljište, voda, vazduh, makro i mikro biljni i životinjski svet i infrastruktura koju je stvorio čovek. Mijalković, S.: *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011, str. 143.

⁷ Vidi – Mijalković, S.: Ekološki rizici i pretnje nacionalnoj bezbednosti, *Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta III*, Glosarijum, Beograd, 2008, str. 113–130.

MEĐUNARODNE REKE – FAKTORI UNAPREĐENJA I SPONE NACIONALNE I MEĐUNARODNE BEZBEDNOSTI

Bezbednost države, odnosno nacionalna bezbednost spada u tzv. *stare, tradicionalne pristupe bezbednosti*. Prema *ortodoksnoj verziji* ovog koncepta, u fokusu bezbednosti nalazi se država, odnosno njen „opstanak“, vitalne vrednosti (suverenitet, teritorijalni integritet, politička nezavisnost, opstanak države, nacionalno jedinstvo) i državni interesi u spoljnoj politici koje treba štiti od direktnih pretnji koje dolaze od drugih država. Primarno sredstvo u (samo)zaštiti država bila je njihova „snaga“, koja se generalno svodila na vojnu, a potom i na ekonomsku moć. Zbog toga se naziva još i *državocentričnim pristupom bezbednosti*.⁸

Briga za svakodnevnu bezbednost društva stavljena je u drugi plan, bila je zanemarivana ili se o nekim njenim aspektima „stidljivo polemisalo“. Najvećim pretnjama i opasnostima po nacionalnu bezbednost smatran je oružani napad spolja ili različiti oblici „subverzija iznutra, koje su potpomognute spolja“ (i obrnuto), a ne ekonomski, socijalni, ekološki, obrazovni, zdravstveni, prehrambeni, problemi fizičke bezbednosti i drugi problemi društva. U tom smislu, nacionalna bezbednost je poistovećivana sa tzv. *spoljnom bezbednošću zemlje*, a građani su bili instrument u funkciji bezbednosti, odnosno odbrane zemlje. Osim diplomatije, obaveštajna i vojno-odbrambena funkcija izdvajale su se kao primarne potfunkcije nacionalne bezbednosti, odnosno zaštite vitalnih društvenih vrednosti. Istovremeno, *ekonomsku moć* su mnoge zemlje smatrale podjednako važnom za nacionalnu bezbednost.

Dok su se mnoge države „trkale u naoružavanju“ i spremale se da vode odbrambeni rat od vojnog napada spolja, urušile su se iznutra. Ispostavilo se da su najveće pretnje po nacionalnu bezbednost zapravo etnički i verski nacionalizam, politička previranja, povećanje obima (organizovanog) kriminala, nejedinstvo i oportunističke grupe, ekonomske i socijalne protivurečnosti i krize koje su, nažalost, često prerastale i u surove oružane konflikte. Rezultat toga su mnogi građanski ratovi, građanske revolucije, nasilne promene političke vlasti, raspadi

⁸ Za ovaj nivo bezbednosti tradicionalno se koristi naziv *nacionalna bezbednost*. S obzirom na to da se njime obeležava bezbednost države, njegova upotreba nije potpuno ispravna. Stoga je i naziv *državna bezbednost*, iako se manje koristio, zapravo bio ispravniji. Ovo zbog toga što je kategorija nacije najčešće šireg obima od države i što države i ne moraju da budu nacionalne, odnosno da se teritorijalno poklapaju sa kategorijom nacija.

država, urušavanja nacionalnih ekonomija i zagađenje životne sredine. Takvu su sudbinu doživele mahom države realsocijalizma.⁹

To je koncept nacionalne bezbednosti učinilo neodrživim u njegovom tradicionalnom modelu, pa je nužno proširen u tri pravca: „na gore“ (ka regionalnoj, međunarodnoj i globalnoj bezbednosti), „na dole“ (ka društvenoj i pojedinačnoj bezbednosti) i „bočno“ (ka kulturnoj, političkoj, ekonomskoj, ekološkoj, zdravstvenoj, energetske i drugim sferama bezbednosti). Savremena nacionalna bezbednost je zapravo raskrsnica navedenih koncepcija bezbednosti.

Znači, savremeno poimanje *nacionalne bezbednosti* podrazumeva sintezu bezbednosti građana i bezbednosti države, ali i doprinos države međunarodnoj i globalnoj bezbednosti. Reč je o izvesnom stanju zaštićenosti vitalnih nacionalnih vrednosti i interesa koje se optimizira funkcijom državnog i nedržavnog sektora nacionalnog sistema bezbednosti.

*Nacionalne vrednosti*¹⁰ su od vitalnog značaja za opstanak i razvoj društva i države, pa bi i njihovo ugrožavanje dovelo u pitanje postojanje države kao međunarodnog subjekta, ali i egzistenciju, pa i opstanak društva-stanovništva. Reč je, prvenstveno, o miru i slobodi, pravima i bezbednosti građana i društvenih grupa; kvalitetu življenja; nacionalnom jedinstvu, dostojanstvu, ponosu i identitetu; zdravoj životnoj sredini; energetske stabilnosti, ekonomskom i socijalnom prosperitetu; pravnom poretku; teritorijalnom integritetu; političkoj nezavisnosti i suverenitetu.

*Nacionalni (državni) interes*¹¹ je potreba nacije ili države, odnosno korist, dobit, pogodnost od posebnog značaja za opstanak nacije. Svoje jasno definisane i artikulisane namere nacija teži da realizuje preko politika,

⁹ Primeri koji argumentuju ovu tezu su sveži: svedoci smo razvoja situacije u Sovjetskom Savezu, Čehoslovačkoj, Rumuniji, Albaniji, „drugoj“ i „trećoj Jugoslaviji“, Srbiji.

¹⁰ *Vrednosti* su idealna svojstva izvesnih predmeta, radnji i sadržaja svesti koje im ljudi (pojedinačno i/ili kolektivno) pridaju, a koja se sastoje u tome da ih čini poželjnim za ljude jer im koriste za poboljšanje života, odnosno uživaju u njima. Uslovno, mogu da se podele na vrednosti pojedinca (individualne vrednosti), vrednosti grupa (društvene vrednosti), vrednosti država i nacija (državne – nacionalne vrednosti), vrednosti međunarodne zajednice (međunarodne vrednosti) i planetarne – globalne vrednosti.

¹¹ *Interes* je, uopšteno, dalekosežna usmerenost volje, pažnje i delatnosti pojedinca ili kolektiva ka određenom cilju, čije je postizanje za njih važno. U dostizanju interesa iskazuje se zadovoljavanje određenih potreba materijalne ili duhovne prirode. Tadić, Lj.: *Politikološki leksikon*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996, str. 78–79; kao bezbednosno-politička kategorija, *interes* je politički izražena ili osvešćena potreba, pri čemu sadržaj interesnih opredeljenja bitno zavisi od postojećih sistema vrednosti nosioca potrebe, koji i definiše interes. Pavlović, V.: *Interes*, *Enciklopedija političke kulture* (grupa autora), Savremena administracija, Beograd, 1993, str. 428–429.

angažujući pri tom raspoložive duhovne i materijalne resurse.¹² Mogu da budu politički, ekonomski, vojni, socijalni, kulturni, naučno-obrazovni, energetska, ekološki, demografski, bezbednosni i drugi interesi.

Međunarodna bezbednost je, pak, bezbednost međunarodnog poretka i zajednice, odnosno bezbednost u odnosima država i u međunarodnim regionima. Može da se posmatra na planetarnom (*planetarna, svetska bezbednost*), kontinentalnim (*kontinentalna bezbednost*) i na regionalnim nivoima (*regionalna bezbednost*).¹³ Odnosi među državama kreću se od saradnje, preko nadmetanja do sukoba, pa se i međunarodna bezbednost uvek dostizala kroz dva modela: *konfliktni* (vlastita bezbednost kao dobro za koje se države nadmeću) i *kooperativni* (vlastita bezbednost kao zajednički cilj država).¹⁴

Tradicionalno, primarni predmet međunarodnih odnosa, međunarodnog prava, a time i međunarodne bezbednosti jeste etiologija i kontrola sile kao forme međunarodne komunikacije. Ovakav pristup posledica je „utiska da se u svakom veku, kao da je u pitanju prirodan zakon, pojavljuje jedna zemlja koja poseduje moć i volju, kao i intelektualnu i moralnu snagu, da u skladu sa sopstvenim sistemom vrednosti oblikuje čitav međunarodni poredak, da utiče na međunarodne odnose, upliće se u unutrašnje stvari drugih država, nameće sopstvene vrednosti, da se angažuje izvan svojih granica“.¹⁵

Kao u prošlosti, i danas su приметni i očekuju se novi konflikti koji su uzrokovani nedostatkom strateških prirodnih resursa, pre svega energenata i pijaće vode. Stoga je i savremeno povezivanje, kakvo je i političko, ekonomsko, energetska, ekološko, socijalno i kulturno povezivanje zemalja koje „spaja Dunav“, svojevrсно „bezbednosno povezivanje država“. Ideja ovakve regionalizacije znatno je šira od stare maksime: „ako ne možeš da ga pobediš, onda mu se pridruži“: time se ne prevazilaze samo tradicionalna rivalstva u Evropi, već se unapređenjem saradnje i bezbednosti u regionu na bazi reciprociteta, izgradnje zajedničkog identiteta i zajedničkih interesa osigurava i bezbednost više zemalja. Odricanjem ili (samo)ograničavanjem sopstvenih na račun zajedničkih interesa, „ulaganja država mogu im se višestruko vratiti“. To

¹² Kovač, M.: *Strategijska i doktrinarna dokumenta nacionalne bezbednosti – Teorijske osnove*, Svet knjige, Beograd, 2003, str. 31, 33, 37.

¹³ Uporedi – Mijalković S.: Bezbednost države i koncepti međunarodne bezbednosti, *Defendologija – teorijsko-stručni časopis za pitanja zaštite, bezbednosti, odbrane, obrazovanja, obuke i osposobljavanja*, broj 25–26, Defendologija centar za bezbednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2009, str. 69–83.

¹⁴ Tatalović, S.: *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006, str. 228.

¹⁵ Kissinger, H.: *Diplomatija I*, Verzal Pres, Beograd, 1999, str. 5.

je suština mehanizama *zajedničke bezbednosti*, u okviru kojih se bezbednost efikasnije ostvaruje u zajedništvu, nego sopstvenom moći van njega.

REPUBLIKA SRBIJA I MEĐUNARODNA SARADNJA DUNAVSKOG REGIONA

Vođena idejom „zajedničke bezbednosti“, Republika Srbija je postala članica nekoliko regionalnih inicijativa – *Centralnoevropske inicijative – CEI, Inicijative za saradnju u jugoistočnoj Evropi – SECI, Procesu saradnje na Dunavu* i drugih. Od velikog značaja za Srbiju i region je usvajanje *Dunavske strategije Evropske unije*, što se očekuje tokom 2011. godine. Prema Dunavskoj strategiji EU, podunavske zemlje će biti uključene u zajedničke projekte u cilju zaštite životne sredine, društveno-ekonomskog razvoja, kao i razvoja turizma, obrazovanja, itd., što je od velikog značaja za unapređenje nacionalne bezbednosti zemalja potpisnica, ali i bezbednosti međunarodnog regiona. Članstvo u navedenim inicijativama nije ekskluzivitet samo za podunavske zemlje; naprotiv, u nekima od njih članstvo je moguće i za druge zemlje. One su ovde pomenute iz razloga što su značajne za razvoj zemalja dunavskog regiona i značajne su za sprovođenje tzv. „dunavskih inicijativa“.

Centralnoevropska inicijativa - CEI osnovana je 1989. u Budimpešti, kao prva organizacija koja promoviše regionalnu saradnju između zemalja Centralne i Istočne Evrope. Danas broji 18 država-članica (Albanija, Austrija, Belorusija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Crna Gora, Češka, Hrvatska, Italija, Mađarska, Makedonija, Moldavija, Poljska, Rumunija, Slovačka, Slovenija, Srbija i Ukrajina.)

Glavni ciljevi CEI su unapređenje saradnje između država Centralne, Istočne i Jugoistočne Evrope, pružanje pomoći članicama u njihovoj tranziciji ka stabilnim demokratijama i tržišnoj ekonomiji, kao i asistiranje zemljama kandidatima u pripremnim procesima za članstvo u Evropskoj uniji. Centralnoevropska inicijativa funkcioniše po sistemu rotirajućeg jednogodišnjeg predsedavanja, a tokom 2011. godine predsedavala je Republika Srbija. Država koja predsedava priprema i organizuje različite skupove iz oblasti ekonomije, zaštite životne sredine, saradnje mladih ili drugo.

Na godišnjem samitu CEI koji je održan tokom novembra 2011. godine u Beogradu na temu: „Evropske integracije i poboljšana saradnja u oblasti CEI u vreme ekonomske krize“, učestvovali su predstavnici svih država-članica CEI, i drugih organizacija, kao što su Evropska banka za rekonstrukciju i razvoj – EBRD, Organizacija ekonomske saradnje Crnog mora – BSEC, Regionalni savet za saradnju – RCC i druge. U okviru samita, u organizaciji Privredne komore Srbije, održan je i poslovni forum, u cilju

unapređenja saradnje privrednih društava u regionu, posebno onih koji se bave zaštitom životne sredine i održivog razvoja.

Oblasti delovanja ove organizacije usmerene su na: klimu, životnu sredinu i održivu energiju, razvoj preduzeća, uključujući i turizam; razvoj kadrova (ljudskih resursa); informaciono društvo i medije, međukulturnu saradnju, uključujući i manjine, multimodalni transport, nauku i tehnologiju, održivu poljoprivredu, i posebno – međuregionalnu i prekograničnu saradnju.

Međugranična i prekogranična saradnja je poseban sektor u okviru CEI koji je veoma važan za primenu aktivnosti CEI u različitim oblastima, za realizaciju zajedničkih multilateralnih projekata i prenošenje rezultata na među-regionalne, kao i državne i lokalne nivoe. U okviru ovog sektora CEI posebno se podstiče međugranična i prekogranična saradnja u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi, kao i saradnja sa drugim međunarodnim organizacijama, posebno sa Evropskom unijom. To se ostvaruje učestvovanjem u zajedničkim programima i projektima, organizovanjem konferencija, seminara i sl.¹⁶

Među brojnim projektima u okviru sektora međuregionalne saradnje CEI, po značaju se izdvaja projekat *Euroregija* (koji čine „Karpatski“, „Gornji Prut“, „Donji Dunav“, i dr.), sa ciljem formiranja istočne granice Evropske unije u XXI veku.¹⁷ Osim toga, u okviru CEI se sprovodi još sedam projekata, finansiranih od strane Evropske unije. U realizovanju nekih od njih učestvuju i Srbija. To su sledeći projekti:

– *Zemlje Zapadnog Balkana – WINS-ICT*, čiji je cilj unapređenje saradnje u nauci i tehnologiji između EU i zemalja Zapadnog Balkana. Ovaj projekat je trajao tokom 2009-2010. godine;

– *CEI Univerzitet* – osnovan je 2004. godine u Trstu, s ciljem povećanja saradnje između Univerziteta i drugih institucija država-članica CEI, tj. Centralne, Istočne ili Jugoistočne Evrope;

– *Saradnja Jugo-istočnog evropskog transporta – SEETAC*, ovaj trogodišnji projekat ima za cilj unapređenje prekograničnog transporta, što obuhvata raznovrsne aktivnosti, od harmonizacije propisa i načina transporta do povećanja bezbednosti i primene ekoloških standarda;

¹⁶ O Centralnoevropskoj inicijativi opširnije, u – Arežina, V.: Beogradske perspektive održivog razvoja i klimatskih promena, rad predstavljen na naučnom skupu pod nazivom *Međunarodni naučni forum „Dunav – reka saradnje“* održanom u Beogradu, 14. marta 2011.

¹⁷ Na primer, Ukrajina je formirala “EkoEuroRegion” kao model za međuregionalnu saradnju između istočnih Euroregiona i EU, u cilju održivog socio-ekonomskog i prostornog razvoja.

– *Regionalna inicijativa razvoja održive energije – SEDRI*, je regionalni projekat, sa ciljem razmene najnovijih informacija o upotrebi biogoriva u oblasti CEI, kao i mogućim sirovinama, proizvodnji, a posebno uspostavljanju saradnje između laboratorija za istraživanje i drugih važnih institucija.

Važno je napomenuti i to da Centralnoevropska inicijativa blisko saraduje i sa drugim međunarodnim organizacijama, kao što su Ekološki program UN-a – UNEP, Evropska komisija UN-a – UNECE, OEBS, FAO i druge, tako da projekti i aktivnosti CEI prevazilaze granice određenog regiona.¹⁸

Inicijativa za saradnju u jugoistočnoj Evropi – SECI (Albanija, BiH, Bugarska, Hrvatska, Grčka, Mađarska, Moldavija, Bivša Jugoslovenska Republika Makedonija, Rumunija, Slovenija, Srbija, Turska i Crna Gora) je regionalna inicijativa koju su pokrenule Sjedinjena Američke Države u Beču početkom 1995. godine, kao program podrške implementaciji Dejtonskog sporazuma. Osnovana je krajem 1996. godine u Ženevi, na osnovu „Tačaka za zajedničko razumevanje između EU i SAD“, kako bi se razvila održiva privredna strategija u regionu. SECI je usmeren na programe i projekte prekogranične saradnje u oblastima razvoja infrastrukture, trgovinskih i saobraćajnih pitanja, bezbednosti, energetike, ekologije i razvoja privatnog sektora.¹⁹

Sve SECI programe i projekte sprovode eksperti iz zemalja članica i zemalja koje podržavaju ovu inicijativu, uz tehničku podršku Evropske komisije, Ekonomske komisije UN za Evropu (UN ECE), Svetske banke, Evropske banke za obnovu i razvoj, Evropske investicione banke, Svetske carinske organizacije i u izvesnoj meri Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju (OEBS). Takođe, SECI blisko saraduje i sa Regionalnim savetom za saradnju, Centralno-evropskom inicijativom, Organizacijom za crnomorsku ekonomsku saradnju, specijalizovanim agencijama i programima UN i drugim organizacijama.

Među prioritetnim ciljevima SECI su: uklanjanje administrativnih i drugih prepreka u cilju povećanja efikasnosti u protoku roba i povećanja trgovine, identifikacija uskih grla na glavnim međunarodnim saobraćajnim koridorima, stvaranje mreža i zona energetske efikasnosti, investiranje u unapređenje povezanosti mreža gasovoda i njihovog priključenja na međunarodne gasovode, obezbeđivanje finansijskih sredstava za unapređenje preduzetništva, pre svega kroz projekte malih i srednjih preduzeća i drugi. Glavni organ u okviru SECI inicijative je Programski komitet koga čine

¹⁸ Arežina, V.: *Isto*.

¹⁹ http://www.mfa.gov.rs/Srpski/spopol/Prioriteti/seki/seki_s.html, dostupno 21. aprila 2012. Vidi i –www.secinet.org.

nacionalni koordinatori zemalja članica. Iz ove inicijative pokrenuta je inicijativa za razvijanje regionalne saradnje na područjima suprotstavljanja terorizmu i organizovanom kriminalu. U tom cilju osnovan je Regionalni Centar za borbu protiv prekograničnog kriminala (SECI Centar u Bukureštu), koji ostvaruje i uspešnu saradnju sa drugim regionalnim i međunarodnim organizacijama kao što su INTERPOL, WCO, EUROPOL itd.²⁰

Početkom oktobra 2011. godine stupila je na snagu Konvencija o osnivanju centra snaga za sprovođenje zakona zemalja jugoistočne Evrope (Convention of the Southeast European Law Enforcement Center (SELEC)). Tako je SECI centar postao SELEC. Ovaj centar, na resursima koje je uspostavio SECI, zemljama članicama pruža podršku u prevenciji i suzbijanju prekograničnog kriminala, uključujući suprotstavljanje teškom i organizovanom kriminalu.²¹

Proces saradnje na Dunavu je političko-diplomatska inicijativa koja ima za cilj „pružanje novog političkog podstreka za jačanje i razvoj višestranih odnosa između podunavskih zemalja, bez uspostavljanja novih institucija“. Njime su obuhvaćene sve podunavske zemlje, kao i pojedine zemlje kandidati za prijem u Evropsku uniju. Proces je iniciran u junu 2001. godine od strane Austrije, Rumunije, Evropske komisije i Pakta za stabilnost Jugoistočne Evrope, a zvanično je uspostavljen na prvoj Ministarskoj konferenciji, održanoj u Beču, 27. maja 2002. godine. Učesnice procesa su 13 zemalja podunavskog bazena - SR Nemačka, Austrija, Češka, Slovenija, Slovačka, Mađarska, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Rumunija, Bugarska, Moldavija i Ukrajina - Evropska komisija i Regionalni savet za saradnju.²²

Uspostavljanje Procesu kao političkog, diplomatskog i ekonomskog konsultativnog foruma, komplementarnog sa postojećim regionalnim mehanizmima i inicijativama, ima za cilj dalje unapređenje saradnje i povezivanja na Dunavu, a u funkciji procesa evrointegracija. Široka i dobro utemeljena platforma Procesu, interes ključnih međunarodnih faktora (SAD, EU i međunarodnih organizacija), kao i zainteresovanost zemalja učesnica za regionalne i subregionalne oblike saradnje, predstavljaju glavne karakteristike ove inicijative. Na ovaj način Proces omogućuje da dođu do izražaja opredeljenost zemalja regiona za poštovanje i jačanje demokratskih principa i vrednosti, puno uvažavanje nacionalnih, verskih i kulturnih osobnosti, okrenutost ka ekonomskom razvoju i integrisanju regije u

²⁰ Isto.

²¹ <http://www.secicenter.org/>

²² http://www.msp.gov.rs/Srpski/spopol/Prioriteti/PSD/psd_s.html, dostupno 22. aprila 2012.

evropske strukture. Republika Srbija je aktivno učestvovala na svim dosadašnjim konferencijama Procesu saradnje na Dunavu.²³

Dalje, od velikog značaja za Srbiju i čitav region je i *Dunavska strategija Evropske unije*, prema kojoj će sve podunavske zemlje biti uključene u zajedničke projekte u cilju zaštite životne sredine, društveno-ekonomskog razvoja, kao i razvoja turizma, obrazovanja, itd.

Poznato je da je Savet Evropske unije krajem juna 2011. godine usvojio Dunavsku strategiju, i da je Srbija koordinator za realizaciju aktivnosti koje se odnose na sprovođenje Dunavske strategije u oblasti transporta (vazdušnog, železničkog i drumskog) sa Slovenijom, i u oblasti ekonomije znanja sa Slovačkom.

U okviru Dunavske strategije sprovode se raznovrtni projekti (čije je realizovanje počelo i pre donošenja ove Strategije), a u značajnije spadaju:

– *DA-ME – Medijska mreža Dunava (Danube Media Network)*, je projekat medijske saradnje u Dunavskom regionu, koji ima za cilj razvoj i jačanje Dunavske strategije, kao i sredstava za medijske veze između država i gradova Dunavske regije. Države-članice su Nemačka, Austrija, Slovačka, Češka, Mađarska, Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Crna Gora, Rumunija, Bugarska, Ukrajina i Moldavija. Nosioци projekta su fondacija *Sodalitas* iz Novog Sada, Srbija, u saradnji sa Radio televizijom Vojvodina, Novi Sad, Srbija.

– *DATOURWAY* je trogodišnji projekat koji je počeo da se realizuje 2009. godine, a koji ko-finansira Evropska unija. Ovaj projekat predstavlja izuzetan primer međuregionalne saradnje posvećene razvoju turizma duž srednjoevropskog i južноеvropskog dela Dunava (Mađarska, Slovačka, Srbija, Hrvatska, Rumunija, Bugarska, Italija), sa ciljem zaštite i poboljšanja prirodnih i kulturnih resursa vezanih za ovaj deo velikog evropskog plovnog puta.

– *Projekat NEWADA – Mreža dunavskih administracija za plovne puteve* ima za cilj da razvije međunarodnu saradnju, posebno unapređenje teritorijalnih, ekonomskih i društvenih integracionih procesa radi povezivanja, stabilnosti i konkurentnosti regiona. U ovom trogodišnjem projektu koji je počeo da se realizuje od 2009. godine, učestvuje dvanaest partnera iz osam podunavskih zemalja. On je deo *Transnacionalnog programa saradnje u Jugoistočnoj Evropi* koji ima nekoliko prioriteta, kao što su zaštita i unapređenje životne sredine, održivi regionalni razvoj kroz međunarodnu sinergiju, i dr.

²³ Isto. Vidi i – <http://www.emg.rs/vesti/srbija/1540.html>, dostupno 22. aprila 2012.

– *Projekat IRIS Evropa II* – baziran je na radu ekspertske radne grupe iz oblasti rečnih informacionih servisa. Ovaj projekat predstavlja nastavak projekta IRIS Evropa, čija je realizacija trajala u periodu 2006–2009. godine. U okviru ovog projekta, posebno je važan projekat *Primena rečnih informacionih servisa na Dunavu u Srbiji*.

– *RISING* je međunarodni istraživačko razvojni projekat ko-finansiran od strane Evropske Komisije sa ciljem da se unaprede istraživačke i razvojne aktivnosti kao i njihova praktična primena.²⁴

Posebno su značajni projekat *Master plan vodenog saobraćaja i prioritetni projekti*. U okviru Strategije razvoja saobraćaja Srbije utvrđen je master plan za sve vrste saobraćaja, uključujući i vodni. U delu tog plana koji se odnosi na vodni saobraćaj navedeni su svi planirani projekti na Dunavu i drugim plovnim putevima kao i dinamika i sredstva potrebna za realizaciju projekata. Do sada je utvrđena lista koja sadrži 81 projekat ukupne vrednosti od oko 344 miliona evra. Među navedenim, 29 projekata se odnose na Dunav i u vrednosti su oko 240 miliona evra.²⁵ Osim toga, postoji i lista od šest prioritetnih projekata koji se odnose na plovne puteve, mostove i drugu infrastrukturu na Dunavu.

Usvajanjem Dunavske strategije učinjen je veliki napredak u cilju poboljšanja međuregionalne saradnje u različitim oblastima. Međutim, potrebno je učiniti još više, a posebno u pripremi i realizaciji novih projekata koji se odnose na ekološku bezbednost, zaštitu životne sredine, društveno-ekonomski razvoj i unapređenje dalje međuregionalne saradnje.

ZAKLJUČAK

Jedan od najsnažnijih osnova kooperativnosti država, što je polazište za stvaranje zajedništva, svakako su njihovi zajednički interesi, ali i zajednički identitet. Zemlje dunavskog regiona imaju oba osnova za saradnju. Naime, sve one imaju interes da eksploatišu resurse Dunava, kako biodiverzitetne (biljni i životinjski svet), tako i njegove saobraćajne, energetske i ekonomske potencijale. S tim u vezi, interes im je i da očuvaju i doprinesu razvoju tih resursa. S druge strane, privilegija je biti zemlja kroz

²⁴ Vidi – Arežina-Đerić, V.: Značaj merenja ugrožavanja i problemi izgradnje sistema merenja ekološke bezbednosti u sistemu nacionalne bezbednosti, u: Gaćinović Radoslav (prir.), *Srbija – izgradnja nacionalne bezbednosti - zbornik radova*, Institut za političke studije, Beograd, 2010.

²⁵ Isto.

koju protiče Dunav. To države koje to jesu čini ekskluzivnim članom prestižnog „kluba podunavskih zemalja“, čime te sve one stiču jedan zajednički identitet. Znači, predispozicije i preduslovi za razvoj podunavskih zemalja, a time i jednog dela Evrope, nesporno postoje.

Deo evropskih zemalja pokrenuo je više inicijativa i programa međunarodne saradnje, kojima se priključila i Republika Srbija. Pre svega, reč je o *Centralnoevropskoj inicijativi*, *Inicijativi za saradnju u jugoistočnoj Evropi*, *Procesu saradnje na Dunavu* i *Dunavskoj strategiji Evropske unije*. Ove inicijative su značajne za podsticanje zajedničkih projekata u oblasti zaštite životne sredine, razvoja turizma i ekonomije itd.

Međutim, članstvo u ovim „klubovima“ „automatski“ ne podrazumeva razvoj zemalja-članica. Naime, neophodno je da vlade ovih zemalja shvate značaj i suštinu navedenih inicijativa za bezbednost i međunarodni položaj svoje zemlje. Dalje, neophodno je da donesu čitav set zakonskih i podzakonskih propisa kojima se ove inicijative podržavaju, te da formiraju organe, tela i agencije koje će se starati o njihovom doslednom sprovođenju, odnosno da to povere postojećim organima, telima i agencijama. To treba podržati i setom nacionalnih stratejskih dokumenata i akcionih planova.

Pravni okvir o kojem je reč bi, zapravo, bio osnov za delovanje država. Suština bi bila u iskrenoj težnji država da dostignu međunarodne standarde, od čega bi imale veliku korist, kao i u valjanim akcijama da se zacrtane težnje ostvare i nacionalni ciljevi dostignu. Pre toga, države imaju veliki problem da se izbore sa korupcijom i kriminalom na Dunavu, zbog kojih nacionalni interesi trpe u korist težnji brojnih interesnih grupa.

LITERATURA

1. Arežina, V.: Beogradske perspektive održivog razvoja i klimatskih promena, rad predstavljen na naučnom skupu pod nazivom *Međunarodni naučni forum „Dunav – reka saradnje“* održanom u Beogradu, 14. marta 2011.
2. Arežina, V.: *Ekološke migracije*, Politička revija – časopis za politikologiju, političku sociologiju, komunikologiju i primenjenu politiku, br. 4. (XVIII) V vol=12, Institut za političke studije, Beograd, 2006.
3. Arežina-Đerić, V.: Značaj merenja ugrožavanja i problemi izgradnje sistema merenja ekološke bezbednosti u sistemu nacionalne bezbednosti, u: Gaćinović Radoslav (prir.), *Srbija – izgradnja nacionalne bezbednosti - zbornik radova*, Institut za političke studije, Beograd, 2010.

4. Bojanić, V.; Mihajlović, D.; Vejnović, D.: Voda – resurs budućnosti, *Defendologija*, broj 25–26, Defendologija centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2009.
5. Homer-Dixon, T.: Environmental Scarcity and Intergroup Conflict, *World Security – Challenges for a New Century* (eds. Klare, M. T.; Chandrani, Y.), St. Martin's Press, New York, 1998.
6. Kissinger, H.: *Diplomatija I*, Verzal Pres, Beograd, 1999.
7. Kovač, M.: *Strategijska i doktrinarna dokumenta nacionalne bezbednosti – Teorijske osnove*, Svet knjige, Beograd, 2003.
8. Mijalković S.: Bezbedenost države i koncepti međunarodne bezbednosti, *Defendologija – teorijsko-stručni časopis za pitanja zaštite, bezbjednosti, odbrane, obrazovanja, obuke i osposobljavanja*, broj 25–26, Defendologija centar za bezbjednosna, sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, 2009.
9. Mijalković, S.: Ekološki rizici i pretnje nacionalnoj bezbednosti, *Sprečavanje i suzbijanje savremenih oblika kriminaliteta III*, Glosarijum, Beograd, 2008.
10. Mijalković, S.: *Nacionalna bezbednost*, Kriminalističko-policijska akademija, Beograd, 2011.
11. Naj, Dž.: *Kako razumevati međunarodne sukobe*, Stubovi kulture, Beograd, 2006.
12. Pavlović, V.: Interes, *Enciklopedija političke kulture* (grupa autora), Savremena administracija, Beograd, 1993.
13. Simeunović, D.: *Uvod u političku teoriju*, Institut za političke studije, Beograd, 2009.
14. Tadić, Lj.: *Politikološki leksikon*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1996.
15. Tatalović, S.: *Nacionalna i međunarodna sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2006.
16. www.emg.rs/vesti/srbija/1540.html.
17. www.mfa.gov.rs/Srpski/spopol/Prioriteti/seki/seki_s.html.
18. www.msp.gov.rs/Srpski/spopol/Prioriteti/PSD/psd_s.html.
19. www.secicenter.org.
20. www.secinet.org.
21. Zmejkovski, M.: Vodata kako izvor na konflikti, *Savremena makedonska odbrana*, broj 3, Ministerstvo na odbrana na Republika Makedonija, Skopje, 2001.

Associate professor, Saša Mijalković, PhD
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

Assistant professor, Vera Arežina-Đerić, PhD
Faculty of political sciences, University of Belgrade

THE IMPORTANCE OF INTERNATIONAL COOPERATION OF DANUBE REGION COUNTRIES FOR DEVELOPMENT AND SECURITY OF SERBIA AND EUROPE – LAW AND GEOPOLITICS ASPECTS

International cooperation, on regional, interstate and local level, is essential for development of the countries in the Danube region. Besides, Serbia is a member in several regional initiatives – Central European Initiative – CEI, Southeast Cooperation Initiative – SECI, South-East European Cooperation Process – SEECP, Cooperation Process on the Danube, etc. Of great importance for Serbia and the region is adoption the EU Danube strategy, which is expected during next year. According to the Danube strategy, the Danube countries will be involved in joint projects with the aim of environmental protection, socio-economic development, as well as development of tourism, education, etc.

Key words: *Danube region, European union, environmental protection, sustainable development, corridor VII, national security, international security, international law*